

Szubjektív beszámoló egy nemzetközi konferenciáról*

A magamfajta „túlfizetett” közalkalmazott (ha épp nem biciklire gyűjt) egész évben spórolhat arra, hogy kiutazhasson egy ILI-kaliberű konferenciára. Ha csupán a részvételi díjat nézzük, az is hat számjegyű összeg (magyar forintra átszámolva, persze), ehhez jönnek még a további „járulékos költségek”, úgymint repülőjegy, reptéri transzfer, travelcard (értsd: városi bérlet), szállás, étkezés, költőpénz. A végén persze ott köt ki az ember, hogy rájön: ennyi pénzből vehetett volna nyolcvan külföldi szakkönyvet, esetleg két-három biciklit, vagy épp félig megnősülhetett volna.

Annak, hogy ilyen „anyagiasan” kezdem ezt a beszámolót, egyetlen oka van. Az, hogy ezek után elmondhassam: minden egyes forintot megért ez a pár nap. Ha csak annyit írnék: „jó volt, megérte”, az olvasó minden bizonnyal megrántaná a vállát és azt mondaná: „persze, ahogy gondolod”. Ám ha számszerűsítek (konkrét összeget nem mondanék, de mindenki gondoljon vissza a saját esküvőjének költségeire), talán a „megérte” szó és az alább leírtak alapján jövőre többen leszünk magyarok.

Internet Librarian International

Az Internet Librarian International (ILI) 1999 óta az egyik legtekintélyesebb nemzetközi konferencia, amelyet könyvtári és információs szakembereknek rendeznek. A sorrendben tizenharmadik találkozó sem maradt el elődeitől, sem patinájában, sem hasznosságában. Amerikai testvéréhez, az IL-hez (Internet Librarian) képest az ILI annyiban mindenképpen többet ad, hogy míg az előbbit az Egyesült Államokban rendezik – főképp amerikai szakemberek részvételére számítva –, addig az utóbbi a földgolyó minden pontjáról vonzza és várja a résztvevőket. Ausztráliától Indián át a Dél-afrikai Köztársaságig – mintha minden nemzet és náció képviseltetné magát a rendezvényen. És a sokféle „angolt” (az English-t, a Chinglish-t – ez a „kínai angol” lenne –, a Swenglish-t – igen, ez a „svéd angol” – ... és persze hazánk gyermekei szájából a Hunglish-t) hallgatva az embernek rövid úton eláll a lélegzete. Hosszú távon ez a kulturális sokféleség és a beszélt angol eme „megerőszkolása” inkább fejfájást hajlamos kiváltani – de a konferencia szerencsére csak háromnapos.

Immár hagyomány, hogy az ILI nulladik napja a „workshopoké”, a gyakorlatias és közvetlen tapasztalateserére lehetőséget nyújtó foglalkozásoké. Idén a nulladik nap témái a webes keresés, a web-menedzsment és a taxonómiák és metaadatok alapvető kérdései voltak. A szintén nemzetközi instruktor-gárda által levezetett foglalkozások tehát a vezetőknél, az informatikusoknak és a könyvtári szakembereknek egyaránt tudtak újat mutatni. Az „új” szó itt minden szempontból releváns: új módszerek és új eszközök kipróbálására nyílt lehetőség, új ismeretek megszer-

* Internet Librarian International 2011, London, 2011. október 26–28.

zésére – és persze arra, hogy ki-ki felfedezze, hogyan csinálják ezt vagy azt az elismert szakemberek. Azon szakemberek, akik ki tudták gazdálkodni a workshopok (a konferencia részvételi díján felül értendő) borsos költségét, egyszerre gazdagodhattak felejthetetlen élményekkel és időszerű szakmai ismeretekkel.

Jelen sorok írója itt vallja be hősiesen, hogy ő bizony nem tudta kigazdálkodni, így a fenti bekezdés nálánál szerencsésebb pályatársai elbeszélésén alapul. Valamint hogy a szerző idén is – csakúgy, mint néhány évvel ezelőtt, amikor részt vett az ILI-n – szent esküvéssel fogadta meg, hogy mostantól még hatékonyabban fog spórolni, és legközelebb a workshopokon is ott lesz.

A konferencia első és második napja az ilyen jellegű rendezvények általában bevett forgatókönyvének megfelelően zajlott. Mindkét napon három szekció (ott „Track-nek” nevezik) várta az érdeklődőket, amelyek programja egy-egy téma mentén szerveződött. Az első napon az A szekció témája a technológia jelen helyzete és az aktuális trendek vizsgálata volt, a B szekcióé az új normákat kiszolgáló új módszerek tanulmányozásáé, a C szekció pedig az elektronikus forrásokban rejlő lehetőségeket igyekezett feltérképezni. A második nap folyamán a keresők és a keresés-módszertan világába kaphattunk betekintést (Track A), a kiszolgált közeg (olvasók és felhasználók) igényeinek változásait elemezhettük (Track B), valamint önmagunk fejlesztéséhez és mások tanításához kaphattunk módszertani tippeket (Track C).

Mielőtt csalódottan lapoznának a 3K következő cikkére, szölok: ne féljenek, nem fogom mechanikusan citálni az előadások vázlatpontjait. A cikk terjedelme ezt nem tenné lehetővé; annak pedig értelme nem lenne, hogy foghíjas információkat hányjak egymásra vasvillával. Minden előadás önálló cikket érdemelne, minden nap törtenései kitennének egy különszámot, és minden különszám csak arra lenne jó, hogy mindazt másodközlje, amit a szakirodalom szorgos tanulmányozásával mi magunk is összerakhatnánk. Eppen ezért a konferencia legfőbb ereje nem (csak) a közölt ismeretanyagban rejlik – sokkal inkább mindabban, amit az egyes előadók személyes tapasztalatain keresztül sajátít el az egyszeri résztvevő. A fentebb már bemutatott „multikulti” előadói és résztvevői gárda szinte minden tagja más tapasztalatokkal rendelkezik ugyanazon témával kapcsolatban. Ezeket a tapasztalatokat nem csupán a felhasználó személyes érzései teszik különbözővé, de ugyanilyen nagy szerepet játszik benne az adott ország vagy nép kultúrája, a rendelkezésre álló eszközök száma és az erőforrások minősége (vagy épp: megléte). A tapasztalatokat hallgatva és a sorok közt (is) olvasva az ember előbb-utóbb úgy kezd figyelni, hogy szelektál: mi az, ami az én országomban rendelkezésre áll ehhez, mi az, amire otthon szükségünk van, mi az, amit meg tudunk valósítani, mi az, amit innen érdemes hazavinni? Van, hogy egy adott témával kapcsolatban hazafelé csak egy ötlet van a poggyászunkban. Van, hogy fejben vagy papíron már egy teljes projekt-tervezetet viszünk.

A közösség ereje

Az előbbiekben említett ötletekben és projektekben nagy szerepe van a közöségnek, amelyre az ILI rendezője, az Information Today Inc. tudatosan és aktívan épít. A programfüzetben is megjelenő „közöségi villásreggelik” és „tapasztalatcserék” alatt a résztvevők nem pusztán lexikális ismeretekkel gazdagodnak, de útmutatást is kapnak a megismert eszközök és módszerek leghatékonyabb felhasználá-

lásával kapcsolatban. A szervezők a folyosói beszélgetéseket és a magánbeszélgetéseket emelik egy magasabb szintre ezen szervezett „brainstormingok” segítségével, és alkalmat adnak arra, hogy a jelenlévők a teljes közösség szellemi kapacitását kiaknázzák saját elképzeléseik sikerének érdekében. A „több szem többet lát” mintájára „több agy többet gondol” – és ha az ember agyak százaival van körülveve, akkor csak a legritkább esetben nem kezd el hangosan gondolkodni.

Egy-egy ötletet bedobva a közösbe, kizárt dolog, hogy azzal kapcsolatban ne lenne már valakinek tapasztalata, aki készségesen igazít majd ki bennünket, ha porszem van a fogaskerekek közt – saját gondolatait hozzáadva észrevétlenül juttat el minket a ködös ideától a konkrét cselekvési tervig, és mi biztosak lehetünk abban, hogy amit hazaviszünk, az már valahol, valamikor (részleteiben legalábbis) kipróbáltott, megmértetett és elég súlyosnak találtatott.

Amint mondtam, a szervezők ezt a „közösség-faktort” tudatosan számításba veszik – és persze saját céljaikra is felhasználják. Már a nulladik napon, a workshopok után is „Networking Reception-t” tartanak, amely legjobban talán a mi NetWorkShopunk állófogadásához hasonlítható: amellett, hogy a résztvevők megvitathatják a nap eseményeit és megismerhetik a többi ország szakmai közegét, lehetőségük van a szponzorokkal, vagyis az egyes könyvtári, könyvtár-informatikai szolgáltatást nyújtó cégek képviselőivel is találkozni. Ez első hallásra reklámrendezvénynek (is) tűnhet – egyébként az is –, ám mivel a szponzorok többnyire céltzottan szakmába vágó szolgáltatást kínálnak, kiváló lehetőség egyben arra is, hogy ötletünkhöz, projektünkhöz megtaláljuk a legjobb szállítót, szolgáltatót vagy szövetségest. Ha valakiben ez visszatetszést kelt, emlékeztetném, hogy a hazai Vándorgyűlésen az egyes szekciókban hallhatunk szponzori előadásokat („reklámblokkot, ha úgy tetszik”), így véleményem szerint az állófogadás (a kikerülhető céges képviselőkkel) még mindig a szponzori reklám egyik legkulturáltabb fajtája. És még enni is adnak.

Közhangulat

Amennyiben azt gondolnánk, hogy a világ más részein az élet – és a könyvtári közeg – fenéig tejfel, nincs igazunk. Külföldi kollégáink pontosan ugyanazokkal a problémákkal küszködnek, mint mi (illetve majdnem, de erről később). Napjainkban a világ könyvtárai ugyanazokkal a finanszírozási problémákkal küzdenek, amelyekkel mi is nap mint nap szembesülni kényszerülünk. Az állami és önkormányzati támogatások elapadóban vannak, sok könyvtári hálózat nem is a büdzsé lefaragására kap utasítást, hanem egy-egy tag- vagy fiókkönyvtárának bezárására. Ahogyan itthon is, úgy külföldön is folyamatosan napirenden van a gazdaságosabb (ugyanakkor hatékonyságában változatlan) működtethetőség kérdése, a saját bevételi források megteremtése és úgy általában: a folyamatosan felbukkanó nehézségek áthidalása.

Két dolog azonban merőben más: a könyvtár elismertsége (tudniillik a társadalomban betöltött szerepe kapcsán) és a könyvtárosok közhangulata. Ez számomra akkor vált nyilvánvalóvá, amikor rájöttem, hogy két dologról sosem beszélt egyetlen előadó sem – a fejlesztések hiányáról és a könyvtárhasználók létszámának drasztikus csökkenéséről. Pedig elhihetik, rákérdeztem.

Az első, amit mindenképpen tudni szerettem volna, hogy más országokban hogyan kompenzálják a forráshiány miatt elmaradt fejlesztéseket. Mint kiderült, a fejlesztések nem maradnak el. Egyszerűen más alternatívát keresnek. A fizetős szoftverek helyett szabad szoftvert használnak, a feladatok kiszervezése helyett pedig házon belül tartják azokat. Ezzel kapcsolatban egy érdekes tényre hívnám fel a figyelmet (az én figyelmemet is erre hívták fel): a feladatokra nem annyira ki-nevezik a felelőst, hanem sokkal inkább előre megtalálják. A menedzsment tudatosan olyan emberekkel igyekszik betölteni a megüresedő helyeket, akik nem csupán egy síkon képesek mozogni. Rendezvényszervezőtől az amatőr programozóig terjed a skála – természetesen nem a könyvtári szakképesítés helyett, sokkal inkább mellette. Nem pusztán egy adott feladatra keresik a megfelelő embert – stratégia mentén olyan munkatársi gárdát igyekeznek összeállítani, amelyből később bármilyen feladatra kiemelhetnek embereket. Ez lehet a magyarázat arra, hogy a fejlesztés nem bukik el a humán erőforrás hiánya miatt, és ez a magyarázat arra is, hogy ha nincs költségvetési keret egy bizonyos dolog megvalósítására, akkor mindig van egy olyan, az adott területre rálátással bíró személy, aki képes költségkímélő alternatívát találni. Az pedig, hogy az ilyen szolgáltatási alternatívákat nem a kompromisszum keresése jellemzi, hanem a lehető legmagasabb színvonal elérésének igénye... csoda.

Az ILI egyik legkellemesebb meglepetése számomra – akit a magyar könyvtárügy nevelt fel – az volt, hogy egyszer sem hangzott el ilyen mondat: „ha rendelkezésre álltak volna a források, akkor...”. Helyette csupa ilyet hallottam: „habár nem álltak rendelkezésre a források, mégis...”. Ugye érezhető a lehetetlenségi különbség a magyar ember híres-hírhedt pesszimizmusa és például egy ausztrál könyvtáros (számunkra talán újszerű) optimizmusa között?

És hogy miből táplálkozik ez az optimizmus? Talán abból a számunkra hihetetlen közösségi támogatásból, amelyet a könyvtárak képesek maguk mögé állítani. Ahol egy fiókkönyvtár bezárása ellen százak tüntetnek vagy írnak számonkérő levelet a döntéshozóknak, ott a könyvtáros tudja, hogy az ő dolga ezeknek a százaknak a bizalmát megszolgálni – azzal, hogy a lehető legjobb szolgáltatást nyújtja. A megfogalmazott igényeknek megfelelő módszerekkel, eszközökkel és csatornákon át.

Ennél a pontnál kérem, nézzenek el nekem egy rövid kitérőt. Számos helyen és fórumon hangoztattam már (és még valószínűleg fogom is hangoztatni) a tényt, hogy én bizony nagyra értékelem az ÁMK-modellt. Az Általános Művelődési Központok koncepciója hallatán a könyvtárosokat valószínűleg azért borítja el a hideg veríték, mert könyvtárak és művelődési házak összevonását vizionálják. Összevont gazdálkodást, megszűnő munkahelyeket, csökkenő finanszírozást és többletterheteket. Ezt soha nem vitattam és nem is állítottam, hogy a megvalósítás módját is jónak találom. Csupán a koncepciót, a funkciók és szolgáltatások egy helyen történő összpontosítását. Ez a meggyőződésem még inkább megerősödött annak hallatán, hogy az angolszász és skandináv könyvtárak pontosan ezen koncepció (ti. a „funkcióhalmozás”) mentén képesek megszerezni azt a bizonyos meglepő mértékű társadalmi támogatottságot. Azzal, hogy a könyvtár (illetve ebben az értelemben: ÁMK) nem csupán a tudás megszerzésének, az informálódásnak a helyszíne, de a művelődésé is, az amatőr művészek és -színművészek, a (szabadon behelyettesítendő) gyűjtők, a várandósok, a szerepjátékosok, a modellezők, az álláskeresők... és még ki tudja, kik első számú találkozóhelyévé válik, gyakorlatilag mindenkit magához tud kötni. A

kötődés ugyanakkor igen gyakran profitban (adományok, fizetős rendezvények), még gyakrabban pedig támogatásban realizálódik.

Számomra felvillanyozó volt látni, hogy a közhangulatot ezen távoli országokban nem az anyagiak és a meglévő lehetőségek alakítják, hanem az igen szerteágazó használói bázis támogatása és a megteremtett lehetőségek. Például erre (is) jó egy-egy folyosói beszélgetés.

A fókuszban: „ön”

A konferencia informális része persze csak egy szelete a tortának. Ha anélkül akarnám összefoglalni a programot, hogy túlságosan belevesznék a részletekbe, azt mondanám: a konferencia fókuszában „ön” állt. Az önképzés, az önmegvalósítás, az önkéntesség haszna és ereje.

Az előadók nagy része „botcsinálta” szakember volt. Adva volt számukra egy feladat, amelynek megvalósítása érdekében tudatosan képezték önmagukat. Közülük senki sem született a keresőrendszerek szakértőjének, sőt, általában egyszerű könyvtárosként vagy informatikusként kezdték pályájukat. Azzal, hogy a választott (illetve elvállalt) feladatot és szakterületet az önmegvalósítás egyik formájaként élték meg, nem pusztán szakemberré váltak, de az adott módszer vagy eszköz profétájává is. Minden előadást áthatotta az érzés: „én is meg tudtam tanulni, te is meg tudod tanulni”.

Szinte minden előadó az önképzést emelte ki, mint a siker egyik kulcsát. Az új eszközökről szóló beszámolók általában úgy kezdődtek, hogy „volt egy ötletünk”. Nem képezett kivételt ez alól a rendezvény egyetlen magyar előadója, Kardos András sem, aki a ötlettől a megvalósításig tekintette át a magyar Könyvtárportált. Ahhoz, hogy az ötletből termék vagy éppen szolgáltatás váljék, rengeteg tájékozódásra és tanulásra van szükség. Amint néhány előadótól megtudtam, szinte sehol nem állt rendelkezésre forrás ahhoz, hogy kiszervezzék a feladatokat – maradt hát az alternatíva: a korábban már ismertetett módszer segítségével megtalálni szervezetten belül az alkalmas embert, majd felszabadítani őt a munkavégzés egy része alól. Mindezt azonban nemcsak az adott projekt megvalósítása, de a megvalósításhoz szükséges ismeretek megszerzése okán is.

Az, hogy a kollektíva tudatos „összeválogatásán” túl a mindennapok részévé tettek az önképzést, tovább növeli a könyvtár versenyképességét azokon a területeken is, ahol más, piaci szereplők is megjelentek. Más országokban egyáltalán nem ritka, hogy az üzleti információ elsődleges forrásának is tekintik a könyvtárakat. Ehhez persze arra van szükség, hogy a könyvtár ezt a feladatot is a megrendelő lehető legnagyobb megalégedésre lássa el. Ennek megvalósításához azonban – a szükséges információforrások megléte mellett – kiváló (gyakran erre specializálódott) szakemberekre is szükség van. Az önképzés koncepciója pontosan erre épül: a munkatársak egyéni érdeklődésére, amelyből az egyén – önképzési igényének kielégítése – mellett a szervezet maga is profitál. Látjuk tehát, hogy az önképzés és az önmegvalósítás kéz a kézben jár, „kapcsolatuk gyümölcse” pedig egy hatékonyabban működő szervezet és egy igények maximális kielégítésére berendezkedő könyvtár.

A kollektíva természetesen limitált számú szakemberből áll. Mit tehet akkor az olyan könyvtár, ahol – akárhogy is próbálják – nincs több felszabadítható szak-

ember, azaz a feladat megvalósításának humán-erőforrásbéli akadályai vannak? A válasz: támaszkodjon az önkéntesség erejére! A konferencia második napjának nyitóelőadásán Kevin Anderson és Suw Charman-Anderson arra kereste a választ, miképpen aknázhatja ki a könyvtár (vagy bármely szervezet) az online közösségekben rejlő erőt. Mint kiderült, könnyedén. Az emberek szeretnek tartozni valahová, ráadásul egy közösség tagjaként még „virtuális elismerésért” is sokkal hajlamosabbak (csúnya kifejezés, de) ingyen dolgozni. Suw példaképp többek között az OldWeather (*oldweather.org*) nevű weboldalt említette: a több szervezet és intézmény összefogásaként indult oldal közösségi munkával digitalizál(tat)ja régi hajók útinaplóját: szkennelt hajónapló-oldalak alapján vállalkozó kedvű emberek gépelik be a dátumot, a hajó aznapi helyzetét, a szélirányt és -sebességet, valamint az egyéb időjárás tényezőket. Mindezt miért? Ha ők írják át a legtöbb oldalt az adott hajó szkennelt naplójává, akkor – ha virtuálisan is, de – ők válnak a hajó „kapitányává”. A második legtöbbet teljesítő lesz az első tiszt. És így tovább. Mi ebből a profit a szervezeteknek? Nos, például a Met Office (az angol meteorológiai intézet) az adatok vizsgálata alapján jobb és pontosabb előrejelzéseket tud adni a hajózási útvonalakra. Megvizsgálják a vissza-visszatérő elemeket, mintákat keresnek, ezáltal felismerhetők a ciklikusan visszatérő nagyobb viharok. Hogy több, mint 23 000 ember miért is csinálja mindezt önkéntes alapon? Erről őket kellene megkérdezni.

Egy érdekes gondolat, szintén az egyik előadótól: gondoljunk csak bele, mi lenne, ha a Wikipedia könyvtári kezdeményezésként indult volna útjára? Ma a világ egyik leglátogatottabb weboldala a könyvtárakat népszerűsíténé...

Mit hoztam haza Londonból?

Ha nem számítjuk a fél szatyornyi szuvenírt és csak a szakmai részre koncentrálnunk, akkor: törhetetlen optimizmust, ötleteket, máig tartó lelkesedést.

A meggyőződést, hogy ha kitérőkkel is, de a mindennapi munkámban jó irányba tapogatózok (és bárki bármit mond is, ilyen megerősítésekre időről-időre minden szakembernek szüksége van). Ötleteket, hogy a jó irányba vezető úton mi lehet, legyen a következő állomás.

A kényszert, hogy meg kell tanulnunk feladnunk a gyakran feladhatatlannak tűnő pesszimizmusunkat, és meg kell tanulnunk a másik végéről nézni a dolgokat (nem „mit tudnánk, ha...”, sokkal inkább „mit tudunk így, hogy...”).

A szemléletet, hogy bármit csinálsz, úgy csináld, hogy szem előtt tartod nem csak az aktuális lépést, de a következő kettőt is. Az igényt, hogy megtanuljak így előre gondolkodni.

A titkot, hogy a könyvtár ereje nem a szolgáltatásban, az állományban vagy a munkaerőben rejlik, hanem annak a közösségnek az elégedettségében, amit a szolgáltatás, az állomány vagy a munkaerő felhasználásával érünk el és vívunk ki.

A magamfajta „túlfizetett” közalkalmazott már tavaly novemberben elkezdett spórolni, hiszen 2012-ben is lesz Internet Librarian International. És higgyék el: megéri ott lenni.

Paszternák Ádám